

VANDRA I ÖRBYHUS

Stationshuset med grevefamiljens väntsal närmast. Fotograf okänd/Järnvägmuseet

1. Järnvägsstationen och Grevinnevägen

Under 1870-talet revolutionerades landets person-, gods- och posttransporter i och med järnvägens utbyggnad. Då började också Örbyhus växa.

År 1874 invigdes Uppsala-Gävle Järnväg (UGJ). Genom inflytande av Örbyhus slotts dåvarande ägare Baltzar von Platen d.y., förlade man en station till Örbyhus. Stationshuset fick till och med en särskild väntsal för greven och hans familj.

Nuvarande gång- och cykelväg i backen nedanför kyrkan kallas Grevinnevägen, eftersom det sägs att greveparet åkte denna väg i sin häst och vagn till och från slottet.

På 1970-talet revs stationshuset och ett nytt uppfördes, som i sin tur revs på 1990-talet. Under några år hanterades bara godståg i Örbyhus, men år 1991 återupptod Örbyhus station som en del i satsningen på Upptågstrafiken, och persontrafiken har sedan dess ökat.

År 2020 pendlade 90 procent av den arbetande befolkningen i Örbyhus.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

FOTOGRAF:
Höders pressfototjänst,
Bengt/Upplandsmuseet

2. Bröderna Larssons snickeri & skidfabrik

Johan Larsson kom från Vallaboda i Vendel. Redan som 13-åring tillverkade Johan skidor i björk. 1893 fick han en stororder om 25 par skidor. Detta år startades också Bröderna Larssons snickeri & skidfabrik. 1903 hade fabriken ett 15-tal anställda. Skidorna utvecklades och snart byggde man urtypen för en svensk löparskida, de så kallade Sahlinarna. En upp till 11 fot lång och smal skida.

1905 byggdes fabriken här i Örbyhus och här tillverkades, bland många andra artiklar, 3 000 par skidor om året. Man tillverkade också stavar samt en ytbeläggning som kallas Pansarglans.

Skidorna såldes bland annat till försvaret, och du som minns att du åkt skidor i lumpen – det kan mycket väl vara på ett par "Vita Blixten" från Örbyhus! En annan som for fram med ljusets hastighet var Erik "Kiruna-Lasse" Larsson som, på skidor från Örbyhus, vann 18 km vid OS i Garmisch-Partenkirchen 1936.

Företaget upphörde 1952 och följdes av bland annat Åshammars, AB Örbyhus träförädling, Samhall, Eurofönster, TE:s Schakt och i dag Dykaren Fastighets AB.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

FOTOGRAF: Uppsala-Bild/Upplandsmuseet.

Bild ur reklamblad, fotograf okänd.

3. Sängfabriken

På denna plats drev Örbyhus slott ett mejeri år 1880. År 1911 startar sedan Stockholms sängfabrik tillverkning här. Efter en brand 1918 återuppbyggs fabriken. Tillverkning av sjukhussängar pågick här fram till 1985 i två avdelningar. I de närmaste byggnaderna huserade Järnsängen, och strax norr därom Träsängen.

När vi ser fasaden på denna byggnad avslöjar den inte så mycket av verksamheten där inne. Men visst blir det lite mer intressant om vi berättar att under 1940-talet exporterades sjukhussängar till Etiopien från denna fabrik, och däribland en specialsäng till kejsaren Haile Selassie. Hans säng fick en skylt med budskapet: Älskade härskare, du är alltid välkommen!

Sedan millenieskiftet huserar här GSP Produktion AB. Här tillverkas bla storköksutrustningar i rostfritt stål och aluminium.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

Invigning av ny brandstation 1952. FOTOGRAF: Uppsala-Bild/Upplandsmuseet

4. Brandstationen

Här stod en brandstation som byggdes 1933. Den ersattes med en ny byggnad som invigdes 1952, vilken i sin tur revs i början av 2000-talet. Bara det fyrkantiga slangtornet på andra sidan ån finns kvar. Det byggdes 1932-33 för torkning av slangar och annan utrustning. Under 2010-talet hotades tornet av rivning men räddades tack vara engagemang från flera orsbor.

Någonstans i närheten lär det, enligt kartor från 1700-talet, ha funnits en kallkälla. Här fanns ett badhus med bastu och kallbad i ån (där ett garage nu ligger).

Den gamla sockengränsen utgjordes av ån fram till 1952, då landskommunerna Tegelsmora och Vendel slogs samman. Mittemot brandstationen invid järnvägen fanns ett godsmagasin.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

5. Trösken

År 1908 byggde Karl Jansson, som kom från Tiby i Börje socken, en fabrik vid Tegelsmoravägen. Företaget hette då Örbyhus lantbruksmaskiner, men kallades allmänt för "Trösken". Man tillverkade tröskverk, gödselspridare och harvar. Som mest hade fabriken ett 40-tal anställda.

1944 övergick företaget till Slöörs, och sedan 1950 till Tierpsverken, som drev verksamheten fram till 1971. Därefter har fastigheten inrymt bl.a. en byggvaruhandel, en färghandel och ett plåtslageri.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

FOTOGRAF: Uppsala-Bild/Upplandsmuseet

6. Kommunalhuset, Missionskyrkan och Mejeriet

Tegelhuset här intill byggdes 1908 som privatbostad. Vid kommunsammanslagningen 1952 övergick huset i Vendels kommuns ägo och blev kommunhus.

År 1911 invigdes Örbyhus Missionskyrka. Varje år sedan 1902 hölls Missionskonferensen i Örbyhus ett veckoslut i juni månad. De hölls ofta i backen bakom Missionskyrkan även sedan kyrkan blev byggd. Konferenserna var ett dominerande inslag i Örbyhus de dagar de hölls. Själva marknaden hölls på Tegelsmoravägen som var fylld med marknadsstånd och folk kom i stora skaror – långväga resenärer med tåg, ibland till och med extratåg!

På andra sidan vägen syns en stor byggnad där man skymtar en delfinfontän. Här låg ett mejeri som startade 1916. Det berättas att mejeriets smör såldes på Södermalm i Stockholm. Senare hade konstsmiden Folke Mattsson både ateljé och bostad här.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

7. En tid rik på företagande

Kartan ger en bild av den mängd företag och butiker som fanns i denna del av Örbyhus tidigare under 1900-talet.

1. Hedmans konditori	9. Lundells bilverkstad	16. Hotell & Pensionat
2. Söderbergs syfabrik, senare Lemeco	10. Konsum, senare möbelaffär	17. Willéns skrädderi
3. Nordin damfrisering, senare Folkes foto, Ingvar foto	11. Modeaffär, senare Jordbruksskassan	18. Skocentralen
4. Ståhls kläd- och tygbutik	12. Upplands Enskilda Bank	19. Hadar Noréns diversehandel, senare Harry Mattssons urmakeri
5. Hj. Vestling Radiohandel	13. Slakteri, charkuteri	20. Martin Janssons cykel
6. Zättlers fiskaffär	14. Livsmedel, senare Cigarr- o. pappershandel	21. Lundqvist urmakeri
7. Ullas hembageri	15. Holms klädbutik	22. Filippa Lindahls garnbutik

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

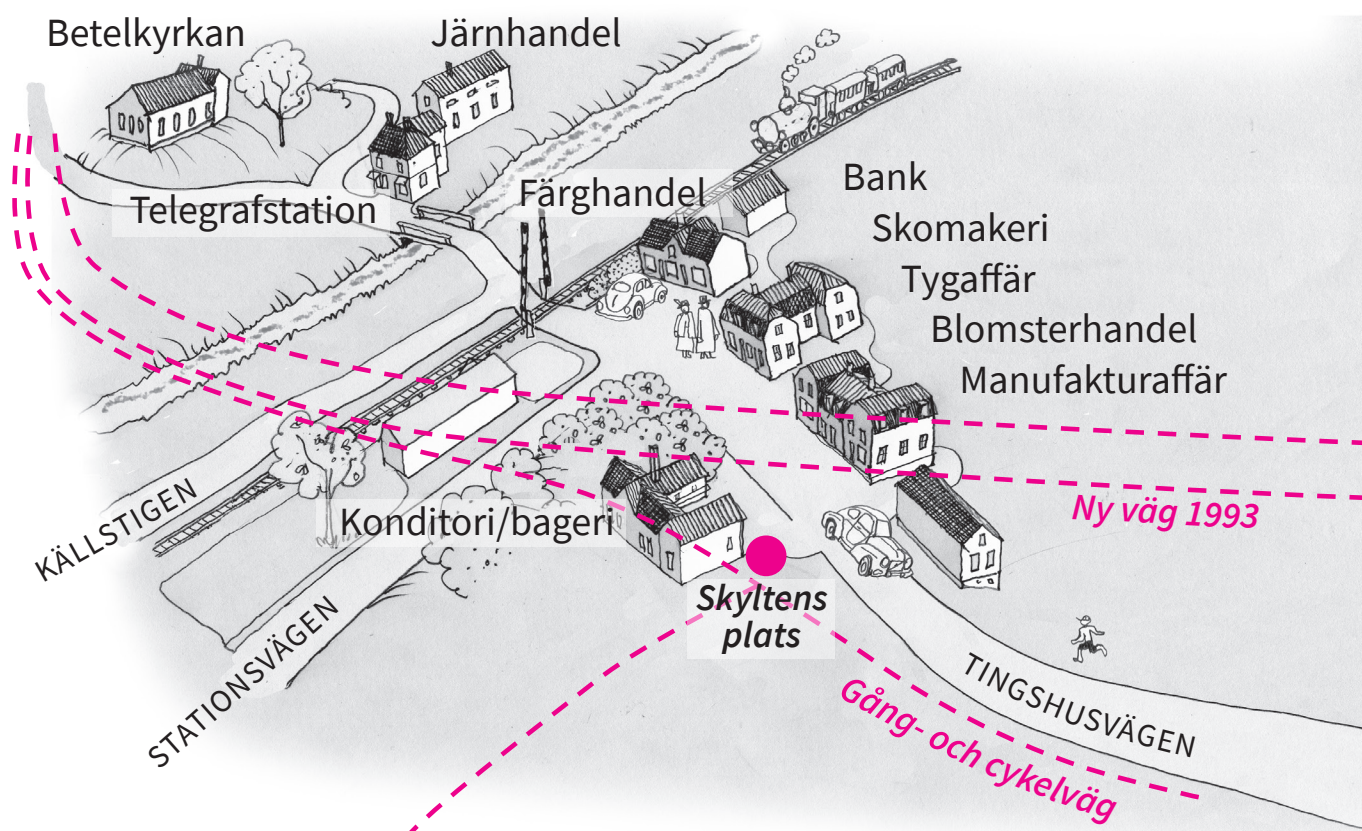

Illustration: Björn Lundkvist

8. Innan nya bron byggdes

Den gamla vägen gick diagonalt genom det område som i dag är uppbyggt med stora mängder fyllnadsmassor och utgör det västra brofästet. Strax hitom den gamla järnvägsövergången anslöt Stationsvägen som gick från järnvägsstationen fram till Tingshusvägen.

Från 1930-talet fram till 1960-talet fanns här "under oss", vid området kring dåvarande järnvägsövergången, ett flertal affärer: järnhandel, färghandel, manufakturaffär, blomsterhandel, skomakeri och bank. På den plats där vi nu står, låg ett bageri och konditori.

I början av december 1993 invigdes den planskilda korsningen över järnvägen. Den nya viadukten fick namnet Vendelmorabågen.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

FOTOGRAF: Carl Larssons Fotografiska Ateljé AB/Länsmuseet Gävleborg

9. Tingshuset

År 1879 blev Örbyhus tingsort. Tingshusbyggnaden uppfördes på den så kallade Ängsbacken (i dag Tingshusbacken). Orsaken till att Örbyhus blev tingsplats kan ha varit att, av ingående häradar, var det Örbyhus härad som hade station vid den nya järnvägen. Tinget flyttades 1957 till Uppsala.

Byggnaden tillhör idag Svenska kyrkan och är församlingshem för Vendel-Tegelsmora församling. Själva kyrkan, sydost om tingshuset, är av flyttbar konstruktion (så kallad Vandringskyrka), och flyttades från Uppsala 1988.

Den gula byggnaden nedanför backen har varit polishus med kontor och häktescell.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

VANDRA I ÖRBYHUS

FOTOGRAF: Carl Larssons Fotografiska Ateljé AB/Länsmuseet Gävleborg

10. Syfabriken SABÖ/Hettemarks

Eran med konfektionsindustri i Örbyhus inleddes år 1918. Det var Anders Dahl från Orsa som startade en verksamhet inom manufaktur och sömnad.

1931 byggdes ”syfabriken” i Örbyhus. Här startar Manufaktur och syfabriks AB. I samband med en utbyggnad döps företaget 1938 om till AB Örbyhus syfabrik. Under varumärkena SABÖ och ÖRSY tillverkas goss- och herrkonfektion, dam- och flickkappor, dräkter och skidkläder. Vid denna tid hade företaget 185 personer anställda.

Företagets motto var: Vad som kan göras bättre, det ska också utföras!

Företaget köptes av Hettemarks från Enköping och arbetade i detta namn fram till 1976, då verksamheten upphörde.

Vendaco, som tillverkade fläktar för ventilation, verkade här till 2002. Huset har också haft en kommunal fritidsgård samt lokaler för företag och butiker. I dag är det till största delen ombyggt till lägenheter.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

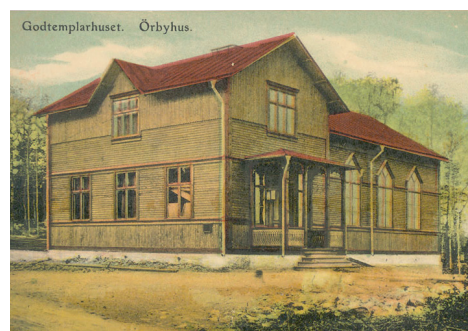
VANDRA I ÖRBYHUS

11. Postvägen

Sedan 1935 har den här gula byggnaden stått här – först med postkontor, sedan bland andra Varucentralen, Margaretaboden samt elaffärer. På 1940-talet uthyrdes lägenheter på övre plan till sömmerskor som arbetade på ortens textilindustrier. När färgteven gjorde entré i slutet av 1960-talet kunde den under en juls skyltning beskådas i Nordströms elbutik.

På Postvägens andra sida finns två eleganta likadana villor som fabriksdirektörerna bröderna Larsson byggde åt sig år 1910.

Längre ned på gatan ser vi ett nybyggt lägenhetshus. Här stog tidigare IOGT-lokalen som byggdes i början på 1900-talet. Här erbjöds olika aktiviteter för alla åldrar (söndagsskola, sångcirkel, filmvisning m.m.). Under andra världskriget fungerade huset som militär- och flyktingförläggning. År 2011 tog kommunen över fastigheten, som sedan revs 2014.

*IOGT-lokalen i Örbyhus,
interiör och exteriör*

Fotograf okänd.

Under QR-koden hittar du en **vandringskarta** samt mer information om Örbyhus historia.

Vandra i Örbyhus är ett samarbete mellan Utveckla ÖTV samt Tegelsmoras och Vendels hembygdsföreningar.

